

نقش بازی‌وارسازی در اثربخشی آموزش در دوره‌های پیش‌دبستانی و دبستانی

سوسن شاکری^۱، محمدرضا فتحی^۲

چکیده

بازی کردن برای بدست آوردن مهارت‌های اساسی بخصوص در پیش‌دبستانی‌ها و دبستانی‌ها یکی از موثرترین روش‌های یادگیری از دهه‌ها قبل و حتی همین امروز بوده است. پیش‌دبستانی‌ها و دبستانی‌ها یادگیری و انواع مهارت‌های حرکتی را از طریق بازی‌های آموزشی کسب می‌کنند با توجه به این مزایای آموزشی، بازی‌وارسازی به سرعت برای درگیرسازی یادگیرندگان در آموزش پذیرفته شده و دارای اهمیت بسیاری است. بنابراین، مقاله حاضر با بررسی بازی‌وارسازی فرایند آموزش تفکر سیستمی، سعی دارد تا اثربخشی آن را بررسی نماید. در ادامه، سوال مطرحه این است که بازی‌وارسازی چگونه می‌تواند در اثربخشی آموزش دوره‌های پیش‌دبستانی و دبستانی موثر واقع گردد؟ که با روش توصیفی-تحلیلی به بررسی این فرض می‌پردازد: تفکر سیستمی مجموعه‌ای هم‌افزا از مهارت‌های تحلیلی است که برای بهبود قابلیت شناخت و درک سیستم‌ها، پیش‌بینی رفتار آن‌ها، تدبیر تغییراتی در آن‌ها برای ایجاد تأثیرات مطلوب موردنظر، استفاده می‌گردد. در نهایت، یافته‌ها حاکی از آن است که بازی‌وارسازی در یادگیری آموزش دوره‌های پیش‌دبستانی و دبستانی بسیار تأثیرگذار است.

واژگان کلیدی: بازی‌وارسازی، اثربخشی، پیش‌دبستان، دبستان، آموزش

^۱ دانشجوی کارشناسی‌ارشد علوم تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد فسا susanshakri65@gmail.com

^۲ دکتری برنامه‌ریزی درسی، مدرس دانشگاه فرهنگیان

مقدمه

نهاد فرهنگ اجتماعی جامعه امروز، ضرورت توجه و اهمیت به بازی کودکان و نوجوانان را که از هر لحاظ مورد توجه معلمان و والدین است، بر مبنای تربیت از طریق حرکت، ایجاب می‌کند. از این رو بازی کودکان و نوجوانان امری بسیار ضروری است که در نهاد فرهنگ اجتماعی هر جامعه از هر لحاظ مورد توجه مادران و پدران است. در واقع مدرسه خانه اصلی کودک است و بازی‌هایی که در این پژوهش معرفی شده، باتوجه به نیازهای اساسی کودکان می‌باشد. کودک در بازی دوست دارد به هر طریقی که ممکن است خود را بشناسد و خودشناسی را سرلوحه شادی و تفریح‌اش می‌داند. او دوست دارد به هر طریق که بتواند خلاقیت و ابتکار و نوآوری خود را نشان دهد. کودک حس مسئولیت را در بازی‌های گروهی درک می‌کند. بوسیله بازی در مدرسه است که کودک به دنیای شیرین خود با دید بهتری می‌نگرد. کودک می‌تواند از طریق بازی؛ راستی، درستی، صداقت، همفکری، دوستی و مهربانی و کمک به همسالان خود را بیاموزد و آنها را به دیگران انتقال دهد. در واقع می‌توان بیان نمود که بازی اساس تعلیم و تربیت کودک است. جان دیویی معتقد بود که کودک در تعلیم و تربیت «هسته مرکزی» است. وی با بازی به شخصیت ذاتی کودکان پی می‌برد.

زندگی شهری و به تبع آن ویژگی‌های خاصی که ما لحظه به لحظه با آن روبرو هستیم و ناگزیر از استحکام و تثبیت چنین محدودیت‌هایی است. نتیجه این است که فرزندان ما امکان بکار انداختن قوای گوناگون هستی خود را ندارند. زندگی شهری تنها بازی‌هایی که کودک را ساکت و مشغول نگاه دارد به ارمغان آورده است. مانند بازی با کامپیوتر، سرگرمی‌هایی چون گوش فرا دادن به رادیو و تماشای تلویزیون و در یک کلمه بازی‌هایی که کودک ناچار بطور نشسته باید انجام دهد و در نهایت، تمرکز به تفکر وی دارد. باتوجه به اینکه بازی‌ها ابزاری برای کسب تجربیات کودکان هستند و از طریق بازی‌ها کودکان می‌توانند به حل مسائلی که با آن روبرو می‌شوند دست یابند و در بزرگسالی نیز با مشکلات دست و پنجه نرم کنند. در حقیقت بازی کردن برای کودک مانند نفس کشیدن امری طبیعی و از ضروریات رشد محسوب می‌شود.

۱- مفاهیم‌شناسی

۱-۱- تعریف لغوی بازی

بازی در لغت‌نامه دهخدا اینگونه آمده است: «هر کاری که مایه سرگرمی باشد. رفتار کودکانه و غیرجدی برای سرگرمی، کار تفریحی» (دهخدا، ۱۳۶۳: ۲۱۴۵).

۲-۱- تعریف مفهومی بازی

به هرگونه فعالیت جسمی و حرکتی یا ذهنی هدف‌دار گفته می‌شود که بصورت فردی یا گروهی انجام می‌پذیرد و موجب کسب لذت و اکتان کودک می‌شود. در واقع فعالیتی که با میل و اختیار و باهدف سرگرمی و تفریح در اوقات فراغت انجام می‌شود، بازی نام دارد. بنابراین تعریف، بازی دارای ویژگی‌های زیر است:

- بازی، فعالیتی اختیاری است. کودک می‌تواند آن را به دلخواه خود رها کند و به فعالیت دیگری بپردازد.
- بازی برای کودک خوشایند، لذت بخش و سرگرم کننده است.
- بازی کودک سازماندهی، ساعت کار و وقت معین ندارد.
- در بازی از کشمکش و پرخاش خبری نیست.

۳-۱- تعاریف بازی از دیدگاه صاحب‌نظران

- جان دیویی معتقد است که بازی فعالیتهایی است که آگاهانه و به قصد حصول نتیجه انجام نمی‌شود. به اعتقاد ژان پیاژه؛ بازی یعنی یکی ساختن واقعیت با خود.

- از نظر گروس؛ بازی تمرینی غریزی و بی‌هدف از اعمالی که در زندگی آینده نقش اساسی دارند.

- سی شور معتقد است که بازی آزادانه ابراز وجود کردن برای کسب لذت مترتب بر آن است (باربارا، ۱۴۰۰: ۱۳۴).

۱۵۱

۴-۱- بازی کودکان از نظر دانشمندان

در طول زمان دانشمندان نظریه‌های گوناگونی در ارتباط با بازی کودکان مطرح کرده‌اند که به برخی از آنها اشاره می‌کنیم:

- سقراط، معتقد است که پرداختن به بازی و فعالیت‌های بدنی در سنین کودکی و نوجوانی برای تندرستی آدمی در سال‌های پیری از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

- فروبل، معتقد است که زندگی کودک باید طبق روال طبیعی جریان یابد و هرگونه دخل و تصرف در این مسیر طبیعی باعث مشکلات بعدی خواهد شد. چنین کودکی خود به خود در مسیر خواسته‌ها و علایق خود حرکت کرده و مسائل را فرا می‌گیرد. برای کمک به این رشد، فراهم ساختن هرچه طبیعی‌تر امکانات زندگی تنها وسیله مثبت و با ارزش است. با بازی کودک می‌تواند یاد بگیرد، کشف کند، کنج‌کاو‌هایش را ارضا نماید.

- روسو معتقد است که کودک از طریق حواس مطالب را در می‌یابد. از این‌رو استفاده از کارهای دستی را برای کودکان امری ضروری می‌دانست. به نظر او دست‌های کودک، اولین وسیله تجسس است و باید در تقویت حواس کودک کوشا بود و بدن او را پرورش داد تا هرچه بیشتر بتواند خود را با شرایط محیط وفق دهد.

- فروید؛ بازی را فعالیت تخلیه‌ای می‌داند، فعالیتی که کودکان را با موقعیت‌های دشوار آشنا می‌کند. کودک با موفقیت خیالی که در بازی دارد در قالب بزرگسالان در می‌آید و به تجربه‌هایی دست پیدا می‌کند و از این طریق می‌تواند در برابر واقعیت‌های حیات مقاومت کند (سعادت‌مند و سرلک، ۱۳۹۴: ۵۶).

- از نظر پیازه بازی راهی است برای دسترسی به جهان بیرون و لمس آن بگونه‌ای که با وضع کنونی فرد مطابقت داشته باشد (باربارا، ۱۴۰۰: ۳۲).

۲- نقش و اهمیت بازی در کودکان

بازی بعنوان فرایندی بسیار مهم در رشد و نمو کودک از بدو تولد تا سنین بالاتر در رشد و تکامل قوای ذهنی و جسمی او کمک بسزایی خواهد داشت و او را فردی خود ساخته و مفید بار می‌آورد. کودک در دو سه ماه اول زندگی برای برقراری ارتباط با محیط، فعالیت چشمگیری از خود بروز می‌دهد، ولی پس از گذشت زمان کوتاهی به سرعت پیشرفت می‌کند و در حدود شش ماهگی با وسایل مختلفی که در دسترس او قرار می‌گیرد به بازی شیرین خودش ادامه می‌دهد. در پیشرفت رشد کودکان از بدو تولد تا مرحله بلوغ تغییرات خاصی وجود دارد. در مورد رشد قوای ذهنی و ایجاد خصوصیات اجتماعی نیز این مساله صادق است. بنابراین توجه و آشنایی معلمان در بازی‌های مختلف با تغییرات جسمی و ذهنی و عاطفی و اجتماعی کودکان در سنین مختلف بسیار مهم است (تبریزی و حجه فروش، ۱۳۹۸: ۵۱).

کودکان در سنین قبل از دبستان از لحاظ اجتماعی، به بزرگترهای خود بسیار وابسته‌اند و رفتار و کردار والدین پیوسته مورد توجه و الگوی آنان است. در این مرحله اعتماد به نفس و اطاعت در کودکان ایجاد می‌شود. کودک همیشه بازی با دیگران یعنی والدین، برادران، خواهران و همسایگان را دوست داشته و از آن لذت می‌برد. بخصوص انضباط همراه با آزادی بوسیله راهنماهای بزرگترها را مدنظر قرار می‌دهند. کودک در این مقطع سنی از حقوق دارایی خود کاملاً نگهداری و مواظبت می‌کند، ضمن آنکه به دارایی و حقوق کودکان دیگر طمع کرده و گاه به آن تجاوز می‌کند. از طریق بازی و فعالیت، شادی و نشاط کودکان، بویژه با همسالان و والدین دو چندان می‌شود و رضایت خاطر آنها موجب پیشرفت شده و فضای بسیار سالمی را ایجاد می‌کند (فراهانی و بیطرف، ۱۳۹۷: ۱۰۲).

بسیاری از فعالیت‌هایی که حول محور بازی با کودکان است سبب ساختن پیوندهای محکم بین فرزند و والدین می‌شود. این بازی‌ها باعث می‌شود که والدین متوجه استعدادها و منحصربه‌فردی هر کودک را بشناسد. همچنین بازی با کودکان باعث کاهش استرس والدین می‌گردد. بازی به والدین اجازه می‌دهد تا از منحصربه‌فرد بودن هر کودک قدردانی کنند. بازی کردن با فرزندان می‌تواند کاهش دهنده استرس باشد. خندیدن و آرامش برای سلامتی خودتان و همچنین فرزندان بسیار مهم است.

والدین اولین و محبوب‌ترین همبازی کودکان هستند. از همان ابتدای زندگی فرزندتان مشغول بازی با شما است، بعنوان مثال حرکات چهره مادر در هنگام عوض نمودن پوشک و تغییرات چهره والدین در هنگام رویارویی با کودک همگی برای کودک نوعی بازی محسوب می‌شود. در ذکر فواید اهمیت بازی در کودکان مهم است بدانیم که کودک هنگام بازی با والدین با الگوبرداری از رفتارهای آنها مهارت‌های اجتماعی را فرا می‌گیرند.

بازی به کودکان اجازه می‌دهد تا قدرت تخیل، مهارت، توانایی جسمی، شناختی و عاطفی خود را رشد دهند. بازی برای رشد کامل مغز مهم است. کودکان از طریق بازی می‌توانند در سنین بسیار پایین با دنیای اطراف خود تعامل نمایند. بازی به آنها اجازه می‌دهد تا چیزهای جدید را با سرعت خاص خود کشف کنند، توانایی خود را در زمینه توانایی‌های بدنی افزایش دهد، مهارت‌های جدید بیاموزند و کارها را به روش خودشان پیش ببرند. در حین بازی با دیگران، کودکان مهارت‌های رهبری را با هدایت فعالیت‌ها و یا با پیروی از رهبر گروه یاد می‌گیرند.

۳- انطباق اجتماعی و روش تقویت آن

کودکان در این مرحله از طریق بازی، انطباق اجتماعی را بتدریج به دست می‌آورند، اولین قدم آن با ایستادن کودک در محوطه بازی و تماشای اطفالی که در محوطه مدرسه مشغول بازی هستند، برداشته می‌شود. بچه‌ها^{۱۵۳} کم‌کم به شرکت در بازی‌هایی مانند راه رفتن دسته جمعی، دویدن در دایره یا روی خط مستقیم یه به راست و چپ و دویدن تشویق شده و شرکت می‌کنند و بدین ترتیب و با سایر بچه‌ها آشنا می‌شوند. در این مرحله بازی‌ها پرمعنی و کامل‌تر می‌گردد، رعایت نوبت و انضباط از دیدگاه اجتماعی بسیار موثر و مفید است، بخصوص رعایت حقوق دیگران، اساس انطباق اجتماعی را تشکیل می‌دهد.

کودکان شش ساله باید هنگام ورود به مدرسه انضباط را بیاموزند معلمان مقررات و دستورات لازم را باید به شاگردان گوشزد کنند و در کلیه فعالیت‌های مدرسه و زمین بازی ضمن تشویق و مراقبت یار و مددکار بچه‌ها باشند و قوانین را به آرامی و با محبت آنان بیاموزند، در بازی‌ها در صورت مشاهده دعوا و زد و خورد بازی را متوقف و اهداف را به آنها گوشزد کنند. البته کودکان در ۷ سالگی کم‌کم به مقررات و نظم و انضباط مدرسه آشنا می‌شوند و اختلاف خود را با یکدیگر حل و فصل خواهند کرد (قلی‌پور و ابویی اردکان، ۱۳۹۷: ۱۰).

۴- ارزش بازی

بازی از ارزش خاصی برخوردار است. و باید مورد توجه والدین و مربیان قرار گیرد کودک از هنگام تولد تا بزرگسالی رو به رشد و تکامل است. پدران، مادران و معلمان باید در صورت امکان در هر بازی شریک و یار بچه‌های خود باشند تا بازی برای آنها ارزشمند و شیرین تلقی شود. به گفته میلی چاپ بازی به کودک کمک می‌کند که به یک انسان تبدیل شود و برای رسیدن به این مرتبه و کسب ویژگی‌های شخصیتی مطلوب، باید تعادلی بین بازی و کار کودک برقرار شود. وقتی کودک از بازی کردن خسته شود و می‌پرسد: حالا چکار کنم؟ هنگام پرداختن به کار فرارسیده است. بازی در حقیقت در رشد و تکامل کودک تأثیر بسزایی دارد و او را هر روز به زندگی شیرین‌تری نزدیک می‌کند. بدون تردید می‌توان گفت که بازی بهترین شکل فعالیت طبیعی هر کودک محسوب می‌شود و در زندگی کودک اهمیتی ویژه دارد. بازی، برای هر کودک در حال رشد، از ارزش‌های مختلفی برخوردار است. همه نظریه‌پردازان، صرف‌نظر از گرایش‌های گوناگونی که دارند، بر این عقیده هستند که بازی در رشد و تکامل کودک نقشی مهم ایفاء می‌کند. روانکاوان معتقد هستند که بازی برای غلبه بر آسیب‌ها یا ناراحتی‌های عاطفی ضروری است. روانشناسان اجتماعی اعتقاد دارند که بازی برای تسلط بر خود و یادگیری شیوه‌های زندگی کردن با تجربه‌های معمول روزانه ضرورت دارد. ساخت‌گراها بر این باور هستند که بازی برای رشد و نمو شناخت لازم است. و تکوین‌گراها می‌گویند بازی در همه فرهنگ‌های دنیا برای ارتقاء کفایت‌ها و اجتماعی کردن کارکردها امری ضروری است. ارزش‌های بازی عبارتند از: ارزش جسمانی، ارزش اجتماعی، ارزش اخلاقی، ارزش عقلانی و ارزش درمانی.

۱۵۴

۴-۱- ارزش‌های اجتماعی بازی

انسان، بعنوان موجودی اجتماعی، نیاز دارد که به گروهی تعلق داشته باشد و خود را بخشی از آن بداند. انسان با بازی کردن نخستین گام‌ها را برای اجتماعی شدن برمی‌دارد. کودک، بوسیله بازی، مفاهیم همکاری، پیروزی، شکست، هم‌چشمی و برتری‌طلبی، رقابت و ایجاد رابطه انسانی و دوستانه را یاد می‌گیرد، همچنین می‌آموزد که چگونه در استفاده از وسایل بازی با دیگران سهیم شود و از این طریق حس تعاون و احترام به دیگران را در خود رشد می‌دهد. برای مثال، کودکی که برای نخستین بار سوار تاب می‌شود بسیار خودخواهانه برخورد می‌کند. ولی به مرور یاد می‌گیرد که دیگر کودکان نیز مشتاقانه انتظار می‌کشند. کودک، با بزرگتر شدن، این اصل را می‌پذیرد که شرط اساسی بازی با دیگران همکاری است. در حدود سه سالگی به کودکان دیگر و بازی با آنان علاقه‌مند می‌شود و به تدریج آمادگی پیدا می‌کند که حقوق دیگران را درک کند. وقتی کودک به این مرحله رسید، زمان برای آشنائی و سپس آموختن بازی‌های گروهی فرا می‌رسد. روح فرمانبرداری از مقررات وضع شده در بازی‌ها کودک را به فرمانبرداری از مقررات اجتماعی عادت می‌دهد و قدرت سازماندهی، مدیریت

و سلسله مراتب را به او می‌آموزد. بنابراین، بازی تجربه‌هایی غنی در اختیار بچه‌ها می‌گذارد؛ تجربه‌هایی که بچه‌ها به آنها نیاز دارند تا مهارت‌های اجتماعی را فراگیرند، تحریم و سلطه‌گری را بکار برند و در قدرت، مکان زیست و عقیده با دیگران شریک شوند.

در کتاب روانشناسی بازی احمدوند چنین آمده است که: کودک در خلال بازی به کشف محیط اطراف خود می‌پردازد و از طریق بازی نخستین گام‌ها را برای اجتماعی شدن بر می‌دارد. همکاری با گروه را فرا می‌گیرد و بر کیفیت تأثیرگذاری بر دیگران و تأثیرپذیری و قوف می‌یابد. کودکان از طریق بازی یاد می‌گیرند که چطور می‌توانند مورد پذیرش افراد گروه واقع شوند و به میزان توانایی‌های لازم برای موفقیت در گروه پی می‌برند و همچنین بر چگونگی استفاده از توانایی‌های دیگران برای رفع نیازهای خود آگاه می‌شوند. در نهایت می‌توان بیان نمود که بازی موجب رشد جنبه اجتماعی شخصیت کودک می‌شود.

۲-۴- ارزش‌های اخلاقی بازی

بازی در پیشرفت رشد فضائل اخلاقی کودکان و نونهالان تأثیر بسزایی دارد، زیرا که کودکان رفتار و ارزش‌های اخلاقی را در حین بازی با یکدیگر گرفته و به آن خوی می‌گیرند، و رفتارهای بد و خوب را در بازی ضمن تجربه از هم تشخیص داده و بدان عمل می‌کنند. باید توجه داشت که کودکان و نوجوانان فضائل اخلاقی را در مدرسه و محیط اطراف و حتی در منزل فرا می‌گیرند. رعایت نوبت و احترام در بازی، همانا یکی از صفات ۱۵۵ بارز اخلاقی است که کودکان باید در زمین ورزش بیاموزند و فردا در اجتماع آن را بکار گیرند. بازی یکی از مهمترین عوامل در تربیت اخلاقی کودک به‌شمار می‌آید. کودک در خانه و مدرسه یاد می‌گیرد که چه چیز خوب و چه چیز بد است، ولی تشبیت معیارهای اخلاقی در این دو محل هرگز به اندازه بازی قوی نیست. کودک درمی‌یابد که اگر بخواهد در بازی پذیرفته شود، باید درستکار، با حقیقت، مسلط به خود، عادل، صادق، وفادار، مسئولیت‌پذیر و دارای رفتاری پذیرفتنی باشد. اگر خواسته باشد در گروه حاشا کند، جر بزند، و به حساب خود، کلاه سر دیگران بگذارد. همبازی‌ها خیلی زود او را طرد خواهند کرد و جایگاهی در گروه نخواهد داشت. او در بازی کم‌کم درک می‌کند که همبازی‌های او در مورد خطاهای وی در بازی، نسبت به اعضاء خانواده خود (پدر و مادر، برادران، خواهران) کمتر شکیبیا و صابر هستند. بنابراین، او یاد می‌گیرد که اصول اخلاقی را به هنگام بازی نسبت به محیط خانه و مدرسه به‌طور کامل‌تر رعایت کند.

۳-۴- ارزش‌های درمانی بازی

ارزش‌های درمانی یکی دیگر از قوانین صحیح تعلیم و تربیت است که می‌توان بنحو احسن در مواقع مختلف از آن استفاده کرد. مسائل و مشکلات روانی مختلف تربیتی بوسیله بازی‌های درمانی کمک بسزایی به کودک

می‌کند تا در آینده بتواند به رفع مشکلات خود از هر جهت موفق شده و به زندگی شیرین و بازی‌های کودکانه خود ادامه دهد. در واقع شخصیت و منش اصلی از این طریق بدست می‌آید. و گاهی اوقات نه تنها به شادی و نشاط واقعی دست می‌یابد بلکه به یاری و مددکاری دیگران هم شتافته و بار سنگینی را از دوش دیگران بر خواهد داشت. کودک از راه بازی‌های درمانی قوای ذهنی و جسمی خود را بهتر شناخته و به رفع نواقص آن همت می‌گمارد (اولین، ۱۳۸۹: ۹۰).

۴-۴- ارزش‌های جسمانی بازی

از آنجا که بازی اغلب با فعالیت بدنی همراه است، با رشد و تربیت اندام بچه‌ها و مهارت‌های جنبشی مناسب و آمادگی بدنی آنان ارتباطی نزدیک دارد. بچه‌ها بدن خود را با علاقه و لذت به کارهای جسمی وا می‌دارند و همزمان با آن، به مهارت‌هایی می‌رسند که آنان را قادر می‌سازد تا از نظر بدنی احساس اطمینان، ایمنی و اتکاء به نفس پیدا کنند. فعالیت‌هایی که کودک به‌عنوان بازی انجام می‌دهد، در پرورش نیروی بدنی و حواس او تأثیر فراوان دارند. کودک می‌پرد، می‌دود، از پله‌ها بالا و پائین می‌رود، لی لی می‌کند، خم و راست می‌شود، می‌نشیند و برمی‌خیزد، دوچرخه‌سواری می‌کند، توپ‌بازی و طناب‌بازی می‌کند و ... در همه این فعالیت‌ها عضلات و اندام‌های مختلف خود را به کار می‌گیرد و موجبات تقویت آنها را فراهم می‌سازد.

از نظر حسی و حرکتی می‌توان گفت، بوسیله بازی حس بینایی، شنوایی و بساواایی کودک پرورش می‌یابد. چشم و دست او از هماهنگی بیشتر و بهتری برخوردار می‌گردند و عضلات انگشتان و دست و پای او ورزیده می‌شوند. معمولاً کودکان سالم از انرژی زیادی برخوردار هستند که بوسیله بازی آن را مصرف می‌کنند. اگر انرژی‌های اضافی کودک از طریق صحیح (بازی) به مصرف نرسد و به حالت سرکوب شده در جسم کودک ذخیره شود، موجب ناآرامی، عصبانیت، بدخلقی و پرخاشگری او می‌شود.

احمدوند در کتاب روانشناسی بازی خود در مورد ارزش جسمانی چنین اظهارنظر می‌کند که: فعالیت‌هایی که کودک به‌عنوان بازی انجام می‌دهد در پرورش نیروی بدنی و حواس او تأثیر زیادی دارند. کودک می‌دود، از پله‌ها بالا و پایین می‌رود، لی لی می‌کند، نشست و برخاست می‌کند، دوچرخه‌سواری می‌کند، طناب‌بازی می‌کند و ... در تمام این فعالیت‌ها عضلات و اندام‌های مختلف خود را بکار می‌گیرد و موجبات تقویت آنها را فراهم می‌سازد.

از طرف دیگر از نظر حسی و حرکتی می‌توان گفت که از طریق بازی حس بینایی، شنوایی و لامسه کودک پرورش یافته و چشم و دست او از هماهنگی بیشتر و بهتر برخوردار شده و عضلات انگشتان دست و پای او ورزیده می‌شوند. از طریق بازی قوه خیال و تصور کودک با سرعت هرچه بیشتر پیشرفت نموده و پرورش می‌یابد و باتوجه به گذشت زمان به اوج خود می‌رسد. کودک بوسیله بازی خود را بهتر می‌شناسد، کودک در

بازی سعی می‌کند که قوه خلاقیت و ابتکار خود را به وجود آورد و دنیای شیرین خود را بهتر بشناسد (عبداله‌زاده و باقری، ۱۳۹۷: ۳۲).

۵- تقسیم‌بندی بازی‌ها از دیدگاه دانشمندان مختلف

۵-۱- دیدگاه پیازه در طبقه‌بندی بازی‌ها

پیاژه سه طبقه از بازی‌ها را به سه مرحله‌ای که برای هوش حسی، حرکتی، نمایشی و انعکاسی، در نظر می‌گیرد.

انواع بازی‌ها با توجه به دیدگاه پیازه:

۱) **بازی‌های تمرینی:** مراحل بازی تمرینی شامل: الف) بازی با اعضای خود؛ ب) بازی و توجه روی اشیای محیط؛ ج) بازی با محتویات اشیاء؛ د) گروه‌بندی اشیاء.

۲) **بازی‌های سمبلیک (نمادی):** آن دسته از بازی‌هایی هستند که هر کودکی خود آن را درست کرده و به تنهایی بازی می‌کند و معمولاً در این گونه بازی‌ها مقدار زیادی تقلید و وانمودسازی وجود دارد. مراحل این بازی شامل: الف) بازی و عمل کودک روی اعضای خوب؛ ب) بازی و عمل روی دیگران؛ ج) استفاده از اشیای مشابه به جای اشیای واقعی؛ د) همانندسازی خود با دیگران؛ ه) همانندسازی خود با اشیاء؛ و) همانندسازی با حیوانات.

۳) **بازی‌های دارای قواعد و مقررات:** این بازی معمولاً در ۵ تا ۶ سالگی آموزش داده می‌شوند و در ۱۱ سالگی به مرحله نهایی رشد خود می‌رسند. البته این نوع بازی‌ها می‌تواند به رشد اجتماعی کودکان کمک کند. قواعد بازی که توسط گروه صورت می‌گیرد از یک کودک به کودک دیگر انتقال می‌یابد. از این رو کودکان ناچارند که از قواعد معین پیروی کنند. باید توجه داشت که بازی‌های با قاعده تا آخرین زمان حیات انسانی ادامه دارد (کارن، ۱۳۹۵: ۳۳).

۵-۲- تقسیم‌بندی بازی‌ها از دیدگاه هارلوک

هارلوک بازی‌ها را به سه دسته تقسیم کرده است:

۱) **بازی دلخواه و آزاد:** در این نوع بازی از هیچگونه مقرراتی پیروی نمی‌کنند و کاملاً دلخواه عمل می‌کنند.

۲) **بازی نمایشی:** در بازی نمایشی از طریق زمان یا رفتار با اشیاء و موقعیت برخورد می‌شود و برای کودک کاملاً جنبه نمایشی دارد.

۳) بازی سازنده: با بزرگ شدن تدریجی و تفاوتی که بین تدریجی و تفاوتی که بین تخیل و واقعیت قائل می‌شوند بازی‌های تخیلی به بازی‌های سازنده تبدیل می‌شود (افلاطونی، ۱۳۸۷: ۵۷).

۶- بازی‌های دبستانی و رعایت اصول آنها

بازی برای کودکان بسیار ضروری است که در نهاد و فرهنگ اجتماعی هر جامعه امروزی نهفته است و از هر لحاظ مورد توجه مردم است از این‌رو بازی‌های کودکان توجه بسیار عمیق متخصصان و کارشناسان تعلیم و تربیت را به خود معطوف کرده است. در واقع مدرسه خانه اصلی کودک است و کودک بوسیله بازی به دنیای شیرین خود با دید بهتری می‌نگرد و با حرکات مختلف و شیرین‌کاری‌های جالب توجه بدن خود را در بوته آزمایش‌های گوناگون قرار می‌دهد. کودک از طریق بازی می‌تواند راستی و درستی را بیاموزد و آن را به دیگران نیز انتقال دهد. بوسیله بازی کودک صفات مردانگی و جوانمردی و از خودگذشتگی را فرا می‌گیرد و بدین ترتیب هر روز بهتر می‌اندیشید و تفکرش با قوای جسمانی خود هماهنگ‌تر می‌شود و در نتیجه از بازی‌های لذت بیشتری می‌برد. کودک بوسیله بازی‌های مختلف می‌تواند شادی، نشاط، حس همکاری، اطاعت، خشم و بی‌اعتنایی را مشاهده کرده و با مراجعه به قوای ذهنی و جسمانی خود آنها را از یکدیگر متمایز سازد. بازی‌های دبستانی کودک را با زندگی اجتماعی و درک آداب و رسوم کشورش و آزادی و احترام به حقوق دیگران آشنا می‌سازد.

۱۵۸

۶-۱- بازی‌های دبستانی

بازی‌های دبستانی باید با توجه به قدرت جسمانی بچه‌ها و منطبق با علاقه‌مندی آنان تنظیم شود. بازی‌ها باید فرصت‌هایی را برای کودکان ایجاد کنند تا آنان ضمن تفریح به بازی‌های اجتماعی علاقه پیدا کنند و مهارت‌های جسمی خود را تقویت نمایند. در مورد بازی‌های دبستانی همواره باید توجه داشته باشند که از اشتغال کودکان کلاس‌های پایین‌تر به بازی‌های پیشرفته و سنگین کلاس‌های بالاتر جلوگیری کنند. ولی پرداختن دانش‌آموزان کلاس‌های بالاتر به بازی‌های ساده کلاس‌های اولیه مشکلی ایجاد نمی‌کند و معلمان بازی‌های دبستانی را با توجه به قدرت عضلانی بچه‌ها تنظیم کنند.

بازی‌های دبستانی باید بنا به علاقه و ذوق کودک تنظیم شود تا نتایج مثبت در تقویت جسم و روح کودک داشته باشد. گاهی مریمان باید به کودک پیش دبستانی و دبستانی فرصت دهند تا خودشان درباره نوع بازی و یا تغییراتی را که می‌خواهند به بازی دهند ابراز نظر کنند. برای مثال بگویند که فضای بازی ما بیش از ده متر مربع نیست و به شاگردان اجازه دهند تا مطابق میل خود بازی مناسبی را انتخاب و اجرا کنند در این موارد تعداد گروه‌ها نباید زیاد باشد، زیرا اگر اعضای گروه زیاد باشد ابراز نظر همه آنها مشکل است. گروه‌ها را

باید کوچک انتخاب کرد و فرصت اظهارنظر به همه اعضا داد (مالمیر و دیگران، ۱۳۸۵: ۹۱). در چنین مواردی که ابراز نظر کودکان مورد توجه است مربی می‌تواند بازی خاصی را به آنها معرفی کند و با توجه به وسعت میدان بازی و یا کمبود وسایل از آنها بخواهد تغییراتی را که صلاح می‌دانند به بازی بدهند و متناسب با فضا و وسیله و حتی فرصتی که دارند آن بازی را اجرا کنند.

۶-۲- رعایت اصول بازی

۱) **سرخوردن و افتادن:** معلم باید همه کودکان را از نظر دویدن به جهات مختلف و تغییر جهت دادن به موقع بدون اینکه به دیگران برخورد کنند، آشنا سازد. محوطه بازی باید خالی از هرگونه اشیا و موانع خطرناک باشد.

۲) **جلوگیری از برخورد با دیگران:** در بازی‌های گروهی و دسته جمعی احتمال برخورد کودکان با یکدیگر بسیار زیاد است و معلم باید به آنها یاد دهد که از برخورد با یکدیگر امتناع کنند و اگر بطور ناگهانی با یکدیگر مواجه شدند سعی کنند هریک از سمت راست خود رد شود و به یکدیگر برخورد نکنند.

۳) **استفاده از وسایل بازی مناسب:** معلم باید به کودکان گوشزد کند که از وسایل بازی استفاده صحیح کنند و هیچگاه با توپ و کیسه‌های شن و طناب به سر و روی هم نزنند (نبوی و ذکایی، ۱۳۸۷: ۱۳).

۴) اجرای دقیق مقررات

۵) توجه به میدان و فضای بازی

۷- انواع بازی‌های آموزشی برای کودکان دبستان و پیش دبستانی

- بازی جسمی و بدنی؛

- بازی نمایشی؛

- بازی تقلیدی؛

- بازی نمادین؛

- بازی دستی؛

- بازی‌های سرگرم کننده؛

- بازی‌های رایانه‌ای.

۷-۱- بازی‌های بدنی و جسمی

در بازی بدنی، کودکان کارهای متعددی نظیر پریدن، دویدن، دوچرخه سواری انجام می‌دهند. اهداف این بازی افزایش مهارت‌های بدنی کودکان می‌باشد. بازی‌های بدنی معمولاً بیش از بازی‌های دستی به فضا نیاز دارند. فعالیت فیزیکی و حرکتی یک جنبه مهم دوران کودکی و رشد فرزند شماسست. حرکات فیزیکی شامل همه بالا و پائین پریدن‌ها و دویدن در هنگام بازی یا یاد گرفتن یک مهارت جدید یا کشفیات او می‌شود. فعالیت فیزیکی از هر سنی می‌تواند آغاز شود. حتی شیرخواران هم می‌توانند فعالیت بدنی ملایمی از خود نشان دهند که به قوی شدن ماهیچه‌های آنها کمک می‌کند. بعد از آن شیرخوارها، کودکان نوپا، پیش دبستانی‌ها و کودکان دبستانی می‌توانند در بازی‌ها شرکت کنند و از فواید بازی‌های فیزیکی بهره‌مند شوند.

۷-۲- بازی‌های دستی

از قدیمی‌ترین بازی‌هاست، به ابزار مخصوص نیازمند است. هم بصورت فردی و هم بصورت گروهی انجام می‌شود. در این بازی کودک با وسایل کوچکی چون انواع جورچین و چوب‌های اندازه‌گیری سروکار دارد. مهمترین وسیله آموزش کودک استفاده از وسایل مناسب است مانند مکعب‌های چوبی که کودک با جور کردن و دسته‌بندی کردن آنها می‌تواند با مسائل اساسی اما ساده و آسان ریاضی آشنا شود. در بازی‌های دستی هرگاه وسایل لازم را در اختیار کودک قرار دهیم می‌توانیم مستقیماً به اهداف موردنظر دست یابیم (الیزابت هارتلی، ۱۳۹۰: ۶۱).

۷-۳- بازی نمایشی

بازی نمایشی نوعی از بازی است که کودکان از طریق آن، نقش‌ها را طراحی می‌کنند، آنها را می‌پذیرند و سپس آنها را بازی می‌کنند. در این بازی، کودکان از طریق نمایش بازی کردن هنجارها را زیرپا می‌گذارند و وانمود می‌کنند که شخصیت یا چیز متفاوتی هستند. سپس آنها موقعیت‌ها و احساسات شخصیت‌هایی که بعدها گرفته‌اند را به تصویر می‌کشند. اگرچه ممکن است این نمایش برای دیگران بی‌اهمیت تلقی شود اما بازی نمایشی برای کودکان این فرصت را فراهم می‌کند که ایده‌ها، افکار و احساسات خود را در فضایی خلاقانه ابراز کنند. این امر، بخشی اساسی از فرایند یادگیری تکاملی است (انصاری، ۱۴۰۰).

کودک در تقلید از بزرگترها از لباس و وسایل مخصوص آنها استفاده می‌کند مانند پسری که کت پدر را برتن کرده و یا دختر بچه‌ای که کفش پاشنه بلند مادر را پوشیده و به زحمت راه می‌رود. در این بازی کودکان نقشی را برعهده می‌گیرند که با آن آشنا هستند اما اغلب، نیروی تخیل آنها بازی را از واقعیت دور می‌کند. اگر بخواهیم بازی نمایشی از نظر آموزشی سودمند باشد مربی باید بر آن نظارت داشته باشد ولی در بازی کودکان دخالت نکند (انصاری، ۱۴۰۰).

۷-۴- بازی تقلیدی

کودک به تقلید نقش‌هایی می‌پردازد که آنها را باور کرده است و با آنها آشنایی دارد. معمولاً بهترین شخصیت‌ها برای شروع ایفای نقش والدین، برادران، خواهران و دوستان و ... هستند. گزینه تقلید یکی از غرایز نیرومند و ریشه‌دار در انسان است. به برکت وجود همین گزینه است که کودک بسیاری از رسوم زندگی، آداب معاشرت، غذا خوردن، لباس پوشیدن، طرز سخن گفتن، ادای کلمات و جمله‌ها را از پدر و مادر و دیگر معاشران فرا می‌گیرد و بکار می‌بندد. انسان، در سراسر طول عمر، کم و بیش، از دیگران تقلید می‌کند؛ اما در فاصله یک تا پنج‌سالگی از این قوه بهره بیشتری می‌گیرد.

کودکان تقلید را ابتدا از پدر و مادر خود آغاز می‌کنند؛ به این ترتیب که به تقلید اکثر فعالیت‌های پدر و مادر خود در خانه می‌پردازند. پسران کارها و مشاغل را تقلید می‌کنند که بیشتر مربوط به مردان است و دختران علاقه‌مند هستند که فعالیت‌های مربوط به مادران را تکرار کنند. برای مثال، پسرها دوست دارند نقش بنا، دستفروش، مغازه‌دار، راننده، پزشک، خلبان، پلیس و ... را بازی کنند، در حالیکه دخترها ذوق فراوان دارند که در نقش مادر و پرستار، کارهایی از قبیل تمیز کردن خانه، آشپزی، شستشو و اتو زدن لباس‌ها و غیره را بصورت بازی انجام می‌دهند (سبزه، ۱۴۰۰: ۵۶). بازی‌های تقلیدی در رشد کودکان نقشی مهم دارند. کودکان نیازمند فرصت‌هایی هستند تا خود را، مثل بزرگترهایی که می‌شناسند، بیارایند و همچون آنان عمل کنند. از جمله وسایلی که امکان چنین بازی‌هایی را فراهم می‌کند.

۱۶۱

چیزهایی نظیر لوازم خانه‌داری، عروسک‌ها، پارچه‌های مخصوص خیاطی، ظرف‌ها، قطعات گوناگون و مکعب‌ها، انواع ماشین‌ها، هواپیما، قایق، تانک، تفنگ، میز و صندلی کوچک که به کودک کمک می‌کنند با فرو رفتن در نقش بزرگسالان، دنیای واقعی پیرامون خود را درک کند و برای زندگی در آن آماده شود. اینگونه بازی‌ها از سه‌سالگی به بعد مورد توجه کودکان قرار می‌گیرند و کودک بسیاری از مسائل عاطفی و اجتماعی را بوسیله آنها می‌آموزد (سبزه، ۱۴۰۰: ۵۷).

۷-۵- بازی نمادین

بازی‌های نمادین که نقطه اوج بازی‌های کودکان است، از حدود یک و نیم یا دو سالگی آغاز می‌شود و در پنج‌سالگی به کمال خود می‌رسد و تا هشت و نه سالگی نیز ادامه می‌یابد. در واقع، بازی نمادی زمانی آغاز می‌شود که کودک به تدریج زبان می‌گشاید و توانایی کاربرد علائم و نمادهای زبان را دارد. بازی‌های نمادی، با بازی‌های تقلیدی و نمایشی تفاوت دارد. در بازی‌های تقلیدی و نمایشی، کودک با استفاده از وسایل موجود

به برون فکنی یا درون فکنی امیال و خواسته‌های خود می‌پردازد و از این طریق، به لذتی درونی و برونی دست می‌یابد و خود را از قید تنش‌ها رها می‌سازد.

در هر دوی این بازی‌ها (تقلیدی و نمایشی) کودک سعی دارد به اشیاء و وسایل واقعی موجود در محیط خود دست یابد و با آن وسایل بازی کند، اما در بسیاری از اوقات، محدودیت‌ها مانع دستیابی کودک به ابزار و وسایلی است که در بازی به آن نیاز دارد. در این مرحله است که کودک، برای حل مشکل خود، به بازی‌های نمادین روی می‌آورد و عناصری تازه وارد بازی کودک می‌شوند. واقعیت‌ها تغییر شکل می‌یابند. اشیائی که وجود ندارند به وسیله اشیاء دیگر به نمایش درمی‌آیند.

برای مثال، تکه چوبی را اسب خود می‌داند؛ قوطی کبریت را در دست می‌گیرد و آن را ماشین خود می‌پندارد و شروع به استارت زدن، بوق زدن، ترمز گرفتن، عقب و جلو رفتن و پارک کردن می‌کند و یا قاشق چایخوری را بعنوان هواپیما در فضا حرکت می‌دهد بعد آن را در فرودگاه به زمین می‌نشانند. در این بازی‌ها کودک شیء مورد استفاده را نمادی از شیء اصلی تلقی می‌کند (صفاری و دیگران، ۱۴۰۰: ۱۰۵).

در چنین اوقاتی، کمک تخیل بسیار چشمگیر است و کودک، برای اینکه تخیل او بتواند خوب کار کند، به بسیاری اشیاء و مواد نیاز دارد؛ اما در این میان چیزهائی را که می‌شناسد و از آنها دانش مختصری دارد، محدود هستند. نیروی تخیل به کمک کودک می‌شتابد تا او نشانه‌ها را بسازد؛ نشانه‌هایی که جانشین اشیاء، حیوانات و اشخاص واقعی می‌شوند.

در حقیقت، می‌توان گفت که نشانه‌ها عبارتند از تصوراتی که کودک از دنیای درون و برون خود دارد و خاصیت تخیل این است که آن تصورات را رشد و گسترش می‌دهد. در این جا است که ارزش و اهمیت اسباب‌بازی‌ها آشکار می‌شود؛ زیرا تنوع و گستردگی آنها کمک می‌کند تا کودک بتواند به توسعه هرچه بیشتر نشانه‌ها و در نتیجه به تصورات خود، نایل آید.

پیاژه معتقد است که این نشانه‌ها در واقع زبان فردی کودک است که وی می‌تواند با آنها احساسات درونی خود را آشکار سازد. برای مثال، اگر کودکی تنبیه شده باشد، ممکن است عروسک خود را کتک بزند و یا با خرس کوچولوی خود اوقات تلخی کند و یا کودکی که دارویی را به اکراه نوشیده و به این دلیل کار او به مشاجره با مادر خود کشیده باشد، بطور نمادین دارو را به عروسک خود می‌خوراند و درباره مزایای دارو با عروسک سخن می‌گوید. اینگونه بازی‌ها را پیاژه بازی جبرانی می‌نامد.

متخصصان بازی‌درمانی، متخصصانی که بر روی کودکان دارای ناراحتی‌های عاطفی کار می‌کنند، در اتاق بازی‌درمانی، از وسایلی مانند عروسک‌ها، خانواده‌های عروسکی، جعبه‌های شن و ... بهره می‌گیرند؛ زیرا کودکان ممکن است نتوانند احساسات خود را بوسیله کلمات منتقل کنند. کودکان، بوسیله بازی با اسباب‌بازی‌ها،

احساسات و ناکامی‌های خود را نشان می‌دهند. اسباب‌بازی‌ها در واقع کلمات کودکان هستند و حالت نمادین دارند که روان‌درمانگر می‌تواند اوضاع و احوال درونی کودک را تفسیر کند (صفاری و دیگران، ۱۴۰۰: ۱۰۸).

۷-۶- بازی‌های سرگرم‌کننده

در این بازی‌ها حرکات بدنی مطرح است و در برخی دیگر به حل مسئله بیشتر توجه می‌شود. این بازی‌های سرگرم‌کننده در پیش‌دبستان باید تقریباً ساده و عاری از مقررات پیچیده باشند (مطلق‌زاده، ۱۳۹۶: ۳۷).

۷-۷- بازی‌های رایانه‌ای

یکی از سرگرمی کودکان نوجوان و حتی بزرگسالان بازی‌های رایانه‌ای می‌باشد که این بازی می‌تواند افراد را برای ساعت‌ها در مقابل صفحه نمایش نگه دارد (نراقی و همکاران، ۱۴۰۰: ۸۱).

۸- مهارت‌های تقویت شده توسط بازی در کودکان پیش‌دبستانی و دبستانی

- بازی‌هایی که مهارت دیداری فضایی را افزایش می‌دهد: نقطه‌های رنگی - به اشکال بپر
- بازی‌هایی که مهارت کلامی زبانی را افزایش می‌دهند: حرکات موزیکال - ماهیگیری حروف الفبا
- بازی‌هایی که مهارت ریاضی را افزایش می‌دهند: بازی آقای ساعت - بازی با قوطی‌ها
- بازی‌هایی که مهارت حسی - حرکتی را تقویت می‌کنند: سواری با پتو - پریدن، دویدن، اسکی - مجسمه‌هایی از خلال دندان
- بازی‌هایی که مهارت فردی را افزایش می‌دهند: بازی با مربع و چوب - کلاه‌های روزنامه‌ای.

۱۶۳

۸-۱- بازی‌هایی که مهارت دیداری فضایی را افزایش می‌دهند

نام بازی: نقطه‌های رنگی

این راهی سرگرم‌کننده برای آموزش رنگ‌هاست. وسایل بازی: کاغذ رنگی، یا فرش‌های رنگی دستور بازی: چند نقطه رنگی ایجاد کنید، می‌توان دایره‌هایی به قطر شش اینچ از کاغذهای رنگی مختلف استفاده کرد (یا اگر در منزل فرش‌هایی با زمینه رنگی وجود دارد استفاده کرد)، از کودک بخواهیم در یک رنگ بپرد سپس از او درخواست کنیم تا به سوی رنگی بپرد که می‌گوییم شاید پرش از نقطه آبی به قرمز آسان باشد ولی پرش از یک نقطه قرمز به سبز واقعا معرکه است. حتی می‌توان از بازیکن‌های دیگر بخواهیم به نوبت رنگ‌ها را نام ببرند و فردی که می‌خواهد بپرد باید سعی کند به آن سمت بپرد.

بازی به اشکال بپر:

با این بازی می‌توان توانایی بچه‌ها را در خاطر سپاری افزایش داد.
وسایل بازی: روزنامه، کاغذ نقاشی، علامت‌گذارها یا مداد شمعی و ماژیک
وسایل اختیاری: قیچی

دستور بازی: می‌توان چندین صفحه روزنامه را از نصفه تا بزیند سپس با ماژیک یا مداد شمعی، شکلی روی هر کدام بکشید. می‌توانید هر صفحه را به شکلی متفاوت ببرید مثلا دایره، مربع و مثلث و ستاره شروع کنید و از آنها بخواهیم روی اشکالی که فرود می‌آیند اسم اشکال رو بگویند. برای بچه‌های کوچکتر دستورات را کوتاه کنید (از مربع به دایره بپر) و برای بچه‌های بزرگتر دستورات را طولانی‌تر کنید (از دایره به مثلث و بعد به ستاره بپر) (باربارا، ۱۴۰۰: ۳۷).

۸-۲- بازی‌هایی که مهارت کلامی-زبانی افزایش می‌دهند**حرکات موزیکال:**

در این بازی شنیداری، هر صوتی برای حرکتی متفاوت است.

وسایل مورد نیاز: سازهای موسیقی مختلف

دستور بازی: با استفاده از سازهای موسیقی، حرکتی را برای هر صدا اختصاص دهید. برای مثال از بچه‌ها بخواهید وقتی صدای زنگ می‌شنوند بچرخند، صدای دایره زنگی را می‌شنوند بپرنند، وقتی صدای فلوت می‌شنوند هوپ کنند و بپرنند و وقتی صدای تنبک را می‌شنوند بجهند و ...
ابتدا با هر ساز بازی کنید تا اینکه بچه‌ها بتوانند حرکات را تمرین کنند بعد به پشت برگردید تا آنها نتوانند ببینند کدام ساز را می‌زنید. بعد سعی کنید دوسه ساز را در یک زمان بزیند.

ماه‌گیری حروف الفبا:

وسایل مورد نیاز: مگنت (آهن‌ربا) کوچک، نخ یا ریسمان، مداد، حروف آهنربایی یا گیره‌های کاغذ
دستور بازی: یک مگنت بردارید و دور آن ریسمانی ببندید، سپس انتهای دیگر ریسمان را به مداد ببندید. حالا این چوب ماهیگیری شماس، حروف را روی زمین قرار دهید تا این مگنت کوچک آنها را بالا بیاورد. سپس آنها را پخش کنید تا به هم نچسبند و با هم تماسی نداشته باشند. کودک شما باید طوری روی حروف را با چوب ماهیگیری خود قرار گیرد که ببیند کدام حرف را می‌گیرد.

۳-۸- بازی‌هایی که مهارت ریاضی را افزایش می‌دهند.**بازی آقای ساعت**

تعداد: گروهی

دستور بازی: یک گروه از بازیکنان در یک طرف اتاق و در طرف دیگر تنها اقا یا خانم ساعت است. گروه فریاد می‌زند و می‌گوید: آقای ساعت، ساعت چنده؟ و آقای ساعت می‌گوید: ساعت دهه (یا هر ساعت دیگر که او دوست دارد). سپس گروه ده قدم را می‌شمارد و به سمت آقای ساعت قدم برمی‌دارد و باز گروه سوال را تکرار می‌کند و آقای ساعت گفتن ساعت‌های مختلف را تا زمانی که گروه کاملاً به او نزدیک شود ادامه می‌دهد در هر زمانی آقای ساعت می‌تواند جواب دهد "نیمه شب" که اشاره‌ای است که همه به نقطه شروع بدونند و آقای ساعت آنها را دنبال کند هرکس توسط آقای ساعت لمس شود به او ملحق می‌شود و او نیز آقای ساعت می‌شود و بازی تا زمانی ادامه دارد که همه بازیکنان به غیر از یک نفر لمس شوند. و کودکانی که خانم یا آقای ساعت می‌شوند یاد می‌گیرند که برای زمان مناسب گفتن "نیمه شب" صبر کنند، که می‌توان در اولین تصمیم بلندمدت آنها باشد و از همه بهتر دلیل خوبی برای دویدن است.

۴-۸- بازی که مهارت حسی-حرکتی تقویت می‌کند**نشانه‌گیری با توپ**

تعداد: ۲ نفر

وسایل لازم: یک تکه کاغذ یا طناب و یک توپ

دستور بازی: یک کاغذ یا طناب را روی زمین قرار دهید تا نشان دهنده نقطه پرتاب توپ باشد بازیکن می‌تواند روی نقطه پرتاب بایستد و یا بنشیند. تعدادی نشانه نزدیک نقطه پرتاب قرار دهید که اصابت به آنها آسان باشد و به مرور سختی بازی را افزایش دهید. از نشانه‌های بزرگ و کوچک استفاده کنید. به هر بار پرتاب یک امتیاز بدهید.

در این بازی کودکان همکاری چشمی، دستی پرتاب توپ به جای موردنظر خود را یاد می‌گیرند (باربارا، ۱۴۰۰:

۳۸-۴۱).

۵-۸- بازی‌هایی که مهارت فردی را افزایش می‌دهند**پرتاب متناسب با گام‌ها**

وسایل لازم: توپ سبک و یا روزنامه مچاله شده

دستور بازی: بازی را با دو نفر از بچه‌ها شروع کنید که نزدیک به هم ایستاده‌اند و از آنها بخواهید توپ را برای یکدیگر پرتاب کنند هر بار این کار با موفقیت انجام دهند یک قدم از هم دورتر می‌شوند تا فاصله بینشان بیشتر شود و هر بار که اشتباه می‌کنند باید یک قدم به سمت هم بردارند توپ را به طرق مختلف می‌توانند پرتاب کنند مثال از زیر دست یا از بالای دست.

بچه‌ها یاد می‌گیرند تا فعالیت را با چیزهایی که آسان بوده و حس موفقیت را در آنها ایجاد می‌کنند شروع کنند و سپس به حد کافی برای خود چالش ایجاد کنند تا مهارت‌های خود را طوری تقویت کنند که موجب نابودی آنها نشود. بچه‌ها همچنین هماهنگی بین دست‌ها و چشم‌ها را تمرین می‌کنند (باربارا، ۱۴۰۰: ۴۳).

نتیجه‌گیری

جهان امروز به دلیل ماهیت متغیر خود از سیستم‌های گوناگونی تشکیل شده است. این سیستم‌ها در تار و پود زندگی انسان‌ها نهفته شده‌اند و خود دارای پیچیدگی‌ها و ارتباطات تو در تو هستند. برای درک این پیچیدگی‌ها و ارتباطات، نوعی نگرش و تفکر متفاوت پیرامون پدیده‌هایی که از این سیستم‌ها به وجود می‌آیند الزامی است. تفکر سیستمی یک مهارت مهم شناختی در افراد است و این پژوهش بر پایه واکاوی مفهوم تفکر سیستمی انجام شده است.

۱۶۶

هدف اصلی این مقاله، سنجش تفکر سیستمی دانش آموزان در چند موقعیت متفاوت است. در حالت نخست، تفکر سیستمی دانش‌آموزان بدون هیچگونه آموزشی مورد سنجش قرار می‌گیرد. در حالت دوم نمره تفکر سیستمی دانش‌آموزان با رویکرد بازی‌وارسازی با استفاده از طراحی یک بازی مورد بررسی قرار خواهد گرفت. در حالت سوم بازی‌وارسازی در کنار آموزش قرار گرفته و پس از آن تفکر سیستمی مورد ارزیابی قرار گرفته است.

بر مبنای یافته‌های پژوهش می‌توان این نتیجه را گرفت که بازی‌وارسازی تفکر سیستمی، باعث می‌شود تا مهارت دانش‌آموزان در تفکر سیستمی افزایش یابد. همچنین این نتیجه را می‌توان به این صورت تعمیم داد که وجود مولفه‌های بازی در فرایند آموزش مفاهیم گوناگون برای کودکان جذاب و تأثیرگذار است.

کودکان بازی می‌کنند تا جهان پیرامونشان را درک کنند و اگر به کودکانی که بازی می‌کنند نگاه کنیم می‌بینیم که آنها غرق در فعالیت هستند و بدن و ذهن و زبانشان را همزمان بکار می‌گیرند و بازی را بعنوان یک کار اختیاری و سرگرمی انجام می‌دهند پس در بازی نباید هیچگونه سختگیری باشد و کودکان در حین بازی، از خود خلاقیت نشان می‌دهند پس نباید در حین بازی به آنها امر و نهی کرد. کودکان با بازی مهارت‌های دفاع از خود را می‌آموزند. بازی مهارت‌های گروهی را نیز به کودکان می‌آموزد و باعث قوی‌تر شدن روابط اجتماعی آنها می‌شود. با بازی کودکان اهداف آموزشی را به بهترین نحو ممکن انجام می‌دهند پس در دبستان

و پیش‌دبستانی باید هم مکان فیزیکی مناسب برای بازی کودکان فراهم کرد هم خود مربیان در این زمینه آموزش‌های لازم را دیده باشند.

فهرست منابع

- ۱- افلاطونی، نازنین (۱۳۸۷)، **بازی‌های دبستانی و ورزش**، تهران: انتشارات بامداد کتاب.
- ۲- الیزابت هارتلی، بروئر (۱۳۹۰)، **ایجاد انگیزه در کودکان**، مترجم: احمد ناهیدی، تهران: انتشارات جوانه رشد.
- ۳- انصاری، سجاد (۱۴۰۰)، «نقش بازی‌های آموزشی در افزایش یادگیری دانش آموزان»، **مجله دستاوردهای نوین در مطالعات علوم انسانی**، س ۴، ش ۳۸.
- ۴- اولین، شارپ (۱۳۸۹)، **تفکر، بازی کودک است**، مترجم: قاسم قاضی و نعمت کدیور، تهران: انتشارات آینده درخشان.
- ۵- باربارا، شر (۱۴۰۰)، **بازی‌های شاد کودکانه (برای افزایش توجه و تمرکز)**، مترجم: پرندیس پورصمیمی، تهران: انتشارات آریان.
- ۶- باربارا، شر (۱۴۰۰)، **بازی‌های شاد کودکانه (برای ارتقا سطح هوش)**، مترجم: آریتا نجات مهر، تهران: انتشارات آریان.
- ۷- تبریزی، مصطفی و حجه فروش، وحیده (۱۳۹۸)، **رازهایی برای داشتن کودک شاد**، تهران: انتشارات فراوان. ۱۶۷
- ۸- دهخدا، علی اکبر (۱۳۶۳)، **لغت‌نامه دهخدا**، تهران: انتشارات سپهر.
- ۹- سبزه، بتول (۱۴۰۰)، «تأثیر بازی‌ها و اسباب بازی سازمان نیافته بر یادگیری و رشد کودکان»، **مجله رشد آموزش پیش دبستانی**، ش ۴۶.
- ۱۰- سعادت‌مند، زهره و سرلک، ناهید (۱۳۹۴)، **برنامه درسی آموزش و پرورش پیش از دبستان**، تهران: انتشارات اندیشه گویا.
- ۱۱- صفاری، شهرزاد و دیگران (۱۴۰۰)، «ارائه مدل مفهومی آموزش مبتنی بر بازی با تأکید بر مهارت‌آموزی»، **مجله علوم تربیتی**، ش ۱۱۳.
- ۱۲- عبدالله زاده، زهره و باقری، سارا (۱۳۹۷)، «بررسی ارتباط میان نوع بازیگر و سبک‌های یادگیری در طراحی بازی‌پردازی (گیمیفیکیشن)»، **مجله ایرانی مطالعات مدیریت دانشگاه تهران**، دوره ۱۱، ش ۳.
- ۱۳- فراهانی، فاطمه و بیطرف، مینا (۱۳۹۷)، «بررسی راهکارهای توسعه آموزش‌های فرهنگی از طریق بازی‌های رایان‌های با تأکید بر گیمیفیکیشن»، **فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران**، ش ۷.
- ۱۴- قلی‌پور، آریان و ابویی اردکان، ندا (۱۳۹۷)، «بررسی مدل‌های ذهنی مدیران در تفکر استراتژیک»، **نشریه مدیریت بازرگانی دانشگاه تهران**، ش ۱۰.

- ۱۵- کارن، کوئین (۱۳۹۵)، آماده‌سازی کودکان برای ورود به پیش دبستان و دبستان، مترجم: احمد عابدی و مائده حسام، تهران: انتشارات نوشته.
- ۱۶- مالمیر، لاله و دیگران (۱۳۸۵)، فعالیت‌های یاددهی- یادگیری برنامه درسی برای دوره پیش دبستان، تهران: انتشارات توکا.
- ۱۷- مطلق‌زاده، رویا (۱۳۴۶)، وسایل بازی کودکان، تهران: انتشارات کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه الزهرا (س).
- ۱۸- نبوی، محمد و ذکایی، محمود (۱۳۸۷)، بازی در مدرسه، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- ۱۹- نراقی، مریم و همکاران (۱۴۰۰)، روانشناسی و آموزش کودکان استثنائی، تهران: انتشارات ارسباران.

